

VN/31483/2025
VN/31483/2025-UM-28

8.5.2026

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Ulkoministeriön lausunto saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportin toimenpide-ehdotuksesta nro 7

Ulkoministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportin toimenpiteestä nro 7, jonka mukaan valtion tulee johdonmukaisesti toteuttaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean syrjintää koskevat linjaukset sekä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen periaatteet.

Ulkoministeriö pitää toimenpiteen tavoitetta tärkeänä. Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden johdonmukainen täytäntöönpano on keskeistä saamelaisten oikeuksien toteutumisen vahvistamisessa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) lopulliset tuomiot velvoittavat Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 18–19/90; EIS) 46 artiklan mukaisesti niitä sopimusvaltiota, jotka ovat asian osapuolia. Euroopan neuvoston ministerikomitea valvoo tuomioiden täytäntöönpanoa. Samalla tuomioistuimen oikeuskäytännöllä on tärkeä ohjaava merkitys EIS:n tulkinnassa kaikissa muissa sopimusvaltioissa.

Ulkoministeriö painottaa, että EIT:n oikeuskäytännön kehitys tulee ottaa asianmukaisesti huomioon kansallisessa lainvalmistelussa, ihmisoikeusvelvoitteiden täytäntöönpanoon liittyvissä toimenpiteissä sekä myös muussa viranomaistoiminnassa.

EIT:n oikeuskäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että syrjintää voi olla paitsi merkityksellisesti samankaltaisessa tilanteessa olevien henkilöiden tai ryhmien erilainen kohtelu ilman objektiivista ja hyväksyttävää perustetta, myös se, että merkityksellisesti erilaisessa tilanteessa olevia kohdellaan samalla tavoin ilman tällaista perustetta.

Ulkoministeriö toteaa lisäksi, että Saamenmaan valtioista Suomi on ainoa yleistä syrjinnän kieltoa koskevan EIS:n 12. pöytäkirjan (SopS 8 ja 9/2005) osapuoli. Pöytäkirjan 1 artikla sisältää yleisen syrjintäkiellon. Ruotsi ja Norja eivät ole ratifioineet 12. pöytäkirjaa, ja Venäjän osalta sen osapuoliasema EIS:ssa on päättynyt 16.9.2022.

Varsinaista saamelaisasioita koskevaa EIT:n oikeuskäytäntöä on toistaiseksi vähän, eikä Suomi ole saanut EIT:lta saamelaisten oikeuksia koskevia tuomioita. Oikeuskäytännön viimeaikaisen kehityksen osalta ulkoministeriö nostaa esille EIT:n 3.3.2026 antaman

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Ulkoministeriö
PL 176
00023 Valtioneuvosto

Käyntiosoite
Besöksadress
Office
Ulkoministeriö
Laivastokuja 3
00160 Helsinki

Puhelin
Telefon
Telephone
+358 2 951 6001

Faksi
Fax
Fax
+358 9 629 840

S-posti, internet
E-post, internet
E-mail, internet
kirjaamo.um@gov.fi
www.um.fi

tuomion asiassa *Saarivuoma Sami Village v. Norja* (nro 2381/22), joka koski ruotsalaisen saamelaisyhteisön poronhoitoon liittyvien laidunnusoikeuksien käyttöä Norjassa. EIT ei todennut EIS:n ensimmäisen pöytäkirjan 1 artiklassa turvatus omaisuudensuojan loukkausta, ja syrjintää koskevan EIS 14 artiklan osalta valitus jätettiin tutkimatta ilmeisen perusteettomana.

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 37/1970) täytäntöönpanoa valvotaan säännöllisesti YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean (CERD) asettaman raportointiaikataulun mukaisesti. Seuraavan kerran komitea käsittelee Suomen osalta yleissopimuksen täytäntöönpanoa 118. istunnossaan Genevessä 10.–25.8.2026. Käsittelyssä ovat vuonna 2021 annetut Suomen yhdistetyt 24.–26. määräaikaisraportit yleissopimuksen täytäntöönpanosta ja tämän jälkeinen kehitys. Ulkoministeriö pitää tärkeänä, että saamelaisten totuus- ja sovintokomission työ ja sen loppuraportin toimenpiteet tuodaan esille komitean kanssa käytävässä vuoropuhelussa.

Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CERD) on ratkaissut yhden Suomea vastaan tehdyn yksilövalituksen. Saamelaiskäräjien vaaleja ja yhdenvertaisuutta kulttuuristen oikeuksien nauttimisessa koskeneessa asiassa *Nuorgam ja muut v. Suomi* (nro 59/2016) komitea katsoi Suomen loukanneen yleissopimuksen 5 artiklan c alakohtaa poliittisista oikeuksista. Komitean ratkaisu on täytäntöönpanon valvonnassa.

YK:n ja Euroopan neuvoston keskeisten ihmisoikeussopimusten osapuolena Suomi on sitoutunut ottamaan sopimusvalvontaelinten suositukset asianmukaisesti huomioon ja arvioimaan niiden edellyttämiä jatkotoimia kansallisessa täytäntöönpanossa.

Ulkoministeriö on koonnut lausuntonsa liitteeseen saamelaisten oikeuksia koskevat viimeisimmät suositukset YK:n ja Euroopan neuvoston sopimusvalvontaelimiltä sekä muilta ihmisoikeusmekanismeilta. Suositusten yhteinen painopiste on saamelaisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen: kielten elinvoima, kulttuurin ja perinteisten elinkeinojen suoja, merkityksellinen osallistuminen sekä yhdenvertaiset ja saavutettavat palvelut.

Suosituksissa esille nousevat asiat voidaan jaotella seuraavasti:

1. Kielelliset oikeudet ja koulutus: saamen kielten opetusta, kielipesiä, etäopetusta ja aikuiskoulutusta tulee vahvistaa pysyvällä rahoituksella. Myös opettajia ja laadukkaita oppimateriaaleja tarvitaan lisää.

2. Saamenkieliset palvelut: sosiaali-, terveys- ja tukipalvelujen saatavuutta saamen kielellä tulee parantaa, myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

3. Itsemääräämisoikeus ja osallistuminen: saamelaisten tosiasiallista osallistumista päätöksentekoon tulee vahvistaa. Keskeistä on merkityksellinen kuuleminen ja vapaan, tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaate.

4. Maa-alueet, elinkeinot ja kulttuuri: päätökset maankäytöstä, luonnonvaroista ja hankkeista eivät saa heikentää saamelaisten kulttuuria, perinteisiä elinkeinoja tai elämäntapaa.

5. Yhdenvertaisuus ja syrjinnän torjunta: suosituksissa korostuvat syrjinnän, vihapuheen ja stereotyyppien torjunta sekä tietoisuuden lisääminen saamelaisista, saamen kielistä ja kulttuureista.

6. Kulttuuri- ja kielisensitiivinen naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy: saamelaisnaisille ja -yhteisöille tulee turvata saavutettavat, kulttuurisesti ja kielellisesti sopivat väkivallan ehkäisy- ja tukipalvelut.

7. Vaikutusten arviointi: lainsäädännön, budjettileikkausten ja hankkeiden vaikutuksia tulee arvioida järjestelmällisesti saamelaisten oikeuksien näkökulmasta.

8. Totuus- ja sovintoprosessin jatko: totuus- ja sovintoprosessin kokemuksia tulee arvioida ja psykososiaalisen tuen rakenteita, kuten Uvja-yksikköä, mahdollisesti vakiinnuttaa.

Suosituksena osoittava, että sopimusvalvontaelimet ovat kiinnittäneet huomiota syrjimättömyyden ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumiseen muun muassa saamelasten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien, perinteisten elinkeinojen, maankäytön, palvelujen ja osallistumisoikeuksien näkökulmasta.

YK:n sopimusvalvontaelimistä rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CERD) on Suomen osalta korostanut erityisesti saamelaisten itsemääräämisoikeutta, oikeutta määrätä omasta jäsenyydestään, oikeutta olla joutumatta pakkosulauttamisen kohteeksi sekä tarvetta hankkia saamelaisten vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus ennen hankkeita, jotka vaikuttavat saamelaisten perinteisten maa-alueiden ja luonnonvarojen käyttöön.

Kansalaisyhteisöoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 7 ja 8/1976) täytäntöönpanoa valvova YK:n ihmisoikeuskomitea (CCPR) on korostanut saamelaisten itsemääräämisoikeutta, saamelaiskäräjälain uudistamista sekä tarkoituksenmukaisia neuvotteluja vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen saamiseksi.

Vastaavasti taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976) täytäntöönpanoa valvova ´taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevä komitea (CESCR) on puolestaan kiinnittänyt huomiota saamelaisten kokemaan jatkuvaan syrjintään sekä saamenkielisen opetuksen, palvelujen ja saamelaisten kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen.

Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen (SopS 1 ja 2/1998) valvonnassa Suomea on suositettu varmistamaan, ettei perinteistä maankäyttöä koskeva päätöksenteko heikennä saamelaisten mahdollisuuksia ylläpitää ja kehittää kulttuurejaan, kieliään, identiteettejään ja perinteisiä elämäntapojaan, sekä tehostamaan kuulemisprosesseja niin, että ne ovat oikea-aikaisia, osallistavia ja merkityksellisiä.

Lisäksi Suomi on saanut lukuisia saamelaisasioita koskevia suosituksia muilta ihmisoikeusmekanismeilta. Myös nämä ovat luettavissa lausunnon liitteenä olevasta taulukosta.

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistus (A/RES/61/295; UNDRIP) ilmentää kansainvälisten normien kehitystä ja valtioiden sitoutumista tiettyihin periaatteisiin. Vaikka UNDRIP on poliittinen sitoumus, sillä on merkittävä ohjaava vaikutus alkuperäiskansojen oikeuksien kansainvälisessä tulkinnassa esimerkiksi YK:n ihmisoikeussopimusten sopimusvalvontaelimissä.

Lopuksi ulkoministeriö toteaa, että saamelaisten asema ja oikeudet alkuperäiskansana ovat jo useita vuosia olleet oma temaattinen kokonaisuutensa ulkoministeriön kansainvälisten asioiden valmennuskurssilla (Kavaku) ja hallintouran koulutusohjelmassa (Halku). Kouluttajina ovat ulkoministeriön ja oikeusministeriön virkahenkilöt sekä saamelaiskäräjien edustajat. Näin ulkoministeriö varmistaa, että diplomaattiselle ja hallintouralle tulevilla on asianmukaiset perustiedot saamelaisasioista. Viimeisin saamelaisasioita koskenut koulutustilaisuus järjestettiin Kavaku 48:n ja Halku 2026 C-osan yhteiskoulutuksena 5.5.2026.

Lisätietoja antaa yksikönpäällikkö Krista Oinonen, ihmisoikeustuomioistuini- ja -sopimusasioiden yksikkö (OIK-40), puh. 0295 351 172, sähköposti krista.oinonen@gov.fi.

Oikeuspäällikkö	Kaija Suvanto
Yksikönpäällikkö	Krista Oinonen

Liitteet	Kooste saamelaisasioita koskevista suosituksista
Jakelu	Valtioneuvoston kanslia
Tiedoksi	VNK/Brander; UM/UMI-00, VSI-00, AVS-PAL, AVS-POL, OIK-01, OIK-02, OIK-40, POL-01, POL-03, POL-40; OM/Hautakorpi

VN/31483/2025-UM-28

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: